

„Zijn oog was niet verduisterd, maar zijn frischheid was van hem geweken”.

Aan zijn kunst lag een Vlaamsche kinderlijkheid ten grondslag, die Rembrandt, met bezonnener geest, miste; en alleen de ouderdom vermocht een ander mensch van hem te maken, verwant aan Rembrandt, oorspronkelijk zijn tegenpool, en hem werken te doen maken (zooals het Mansportret in de Desborough-Verzameling, het Mansportretje in de Heilbuth-Collectie te Kopenhagen en de twee Regentenstukken te Haarlem) waarin hij de zieledoorploegdheid van Rembrandt's Broer in het Mauritshuis en van de Staalmeesters zou benaderen.

In de vereering der kunsthistorici staan Hals' figuurgroepen (familiegroepen, Schutters- en Regentenstukken) bovenaan. Er is reden voor, er is meer reden tegen. Over hunne goede kwaliteiten is genoeg geschreven. Over de fout, die ze aankleeft, niet. Het groepeeren van een gezelschap vereischt nog iets anders dan het groepeeren van een reeks kleurige potten en kannen en kruiken op een tafel, of van een te hooi en te gras samengeraapte menschenbende. Er moet rekening worden gehouden met den specialen aard van het saamhoorig gezelschap en met de geestelijke banden, die het in gelijkgezindheid bindt. Het is niet voldoende een groep — een éénsgezinde groep — zoo fraai mogelijk en zoo los mogelijk lichamelijk te schikken in de ruimte. Een in dat opzicht goede compositie kan slecht zijn. De figuren moeten bovendien samen in iets opgaan, en dat moet dan nog iets zijn, dat voor de hand ligt, dat strookt met den aard van het gezelschap en het doel der samenkomst.

Op den feestmaaltijd van de Boogschutters van het St. Andriesgilde (van 1627, dus geen jeugdwerk!) zet hij kapitein en luitenant op den voorgrond vóór de tafel met de ruggen naar elkander toe, alsof zij ruzie hadden gekregen, en deelt de overige dischgenooten, achter de tafel, als het ware in twee kampen, die partij hebben gekozen. Als compositie in de ruimte mag ze hare kwaliteiten hebben, ze is als compositie van een gilde niet minder dan absurd. Verder kijken de tafelenooten in allerlei richting, zonder reden en zonder doel, als zochten zij. De reden daarvan ligt geheel en al buiten de voorstelling. De schilder heeft het gewild; om stijfheid te vermijden. Maar het is een fout, daartoe zijn toevlucht te nemen tot zinloosheid. Het is een bewijs, dat de bezieling ontbrak.

De groote familiegroep uit de Boyne-Collectie heeft in haar voordeel, dat er niet zinloos in allerlei richting wordt gekeken, maar met reden, doordat men twee aan twee werkelijk met elkander bezig is, of uit het schilderij kijkt naar den beschouwer. Doch de gewilde, opzettelijk gegeven verdeeldheid van aandacht en handeling, om het vervelende van het gelijkgericht-zijn te ontgaan en afwisseling en levendigheid te verkrijgen, is, als poging om iets te vermijden, een zwakte in een kunstenaar, geen lof-